PLÁNOVÁNÍ SOCIÁLNÍCH SLUŽEB PRO GENERACI 50 PLUS Z POHLEDU SAMOSPRÁVNÝCH CELKŮ

Planning of social services for generation 50 plus from the viewpoint of local administration

10: 247–482, 2008
ISSN 1212-4117

Lucie Kozlová¹, Petr Pták²

¹Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta, katedra sociální práce a sociální politiky

²Nemocnice České Budějovice, a. s.

Summary

The contribution describes the system of social services in the Czech Republic, the advantage of which can be taken not only by persons over 50 years of age. The social services are based on the Law on social services delimiting the terminology and grouping the services by different types and forms. The contribution deals with the social services most frequently used by the generation 50 plus and proposes suitable approaches to planning social services in a way providing the efficacy of compiled plans of social services for villages, cities and regions and their comparability and agreement with the methodology of the Ministry of Labour and Social Services of the Czech Republic. The process of planning social services is focused on two levels – the mid-term plan of the development of social services for planning these services within regions, and the development plan of social services for planning these services within areas of villages or cities. In their contribution, the authors conclusively point out risks, which can negatively affect the process of planning social services.

Key words: social services – generation 50 plus – planning of social services – village – region

Souhrn

Příspěvek popisuje systém sociálních služeb v České republice, který mohou využívat nejen osoby nad 50 let. Sociální služby se opírají o zákon o sociálních službách, který vymezuje terminologii a služby dělí na různé druhy a formy. Příspěvek se zabývá sociálními službami, které nejčastěji využívá generace 50 plus, a navrhuje, jakým způsobem by bylo vhodné sociální služby plánovat tak, aby vytvořené plány sociálních služeb pro obce, města a kraje byly efektivní, vzájemně porovnatelné a v souladu s metodikou Ministerstva práce a sociálních věcí ČR. Proces plánování sociálních služeb je zaměřen na dvě úrovně – střednědobý plán rozvoje sociálních služeb pro plánování těchto služeb na území kraje a rozvojový plán sociálních služeb pro plánování sociálních služeb na území obce anebo města. Autoři v závěru příspěvku upozorňují na rizika, která mohou proces plánování sociálních služeb negativně ovlivnit.

Klíčová slova: sociální služby – generace 50 plus – plánování sociálních služeb – obec – kraj

ÚVOD

Aktuálním tématem současnosti je přizpůsobení nové koncepce sociálních služeb soudobým podmínkám také v kontextu s demografickými změnami české společnosti. Snahou je i kompatibilita našeho sociálního systému se srovnatelnými systémy ostatních zemí Evropské unie. Sociální služby jsou definovány jako činnost nebo soubor činností zajišťujících pomoc

a podporu osobám za účelem sociálního začlenění nebo prevence sociálního vyloučení. Sociální služby nejsou důležité proto, že je potřebuje mnoho lidí, ale proto, že bez jejich působení by se významná část občanů nemohla podílet na všech stránkách života společnosti, bylo by tak znemožněno uplatnění jejich lidských a občanských práv. Sociální služby jsou poskytovány občanům, kteří je potřebují vzhledem ke svému

zdravotnímu anebo sociálnímu handicapu a kteří bez pomoci společnosti nemohou překonat tíživou sociální situaci nebo nepříznivé poměry. Důležitou součástí systému sociálních služeb je jejich plánování, které je v České republice realizováno na úrovni obcí, měst a krajů.

Poskytovatel, zadavatel a uživatel sociálních služeb

Poskytovatelem sociální služby rozumíme právnickou nebo fyzickou osobu, která má oprávnění k poskytování sociálních služeb (registraci) a/nebo je zapsána v registru poskytovatelů sociálních služeb (§ 84 odst. 5 zákona o sociálních službách). Poskytovatelem sociální služby nejsou rodinní příslušníci či jiné osoby, které pečují o své blízké či jiné osoby v domácím prostředí. Stejně tak není poskytovatelem sociální služby subjekt, který není registrován jako poskytovatel sociálních služeb ve smyslu zákona o sociálních službách.

Zadavatel je ten, kdo je odpovědný za zajištění sociálních služeb, které odpovídají místním potřebám – např. obec. Zastupitelé jako volení reprezentanti veřejnosti vytvářejí podpůrné politické klima pro realizaci plánu sociálních služeb.

Uživatelé sociálních služeb je člověk v nepříznivé sociální situaci, kterému jsou služby určeny. Cíle a záměry uživatelů mají při plánování sociálních služeb stejnou váhu jako cíle a záměry zadavatelů a poskytovatelů. Vyhledávání, oslovení a zapojování uživatelů do práce na plánu je nenahraditelnou možností, jak zjistit potřeby v sociálních službách, získat informace o kvalitě poskytovaných služeb, objevit existující mezery v jejich nabídce a nové zdroje pro uspokojování potřeb.

Plán rozvoje sociálních služeb je výsledkem procesu aktivního zjišťování potřeb osob ve stanoveném území a hledání způsobů jejich uspokojování s využitím dostupných zdrojů, jehož obsahem je popis a analýza existujících zdrojů a potřeb, včetně ekonomického vyhodnocení, strategie zajišťování a rozvoje sociálních služeb, povinnosti zúčastněných subjektů, způsob sledování a vyhodnocování plnění plánu a způsob, jakým lze provést změny v poskytování sociálních služeb.

Zákon č. 108/2006, Sb. o sociálních službách, klasifikuje sociální služby podle druhu na sociální poradenství, služby sociální péče, služby

sociální prevence a podle formy na pobytové služby, které jsou spojené s ubytováním v zařízeních sociálních služeb; ambulantní služby, za kterými osoba dochází nebo je doprovázena nebo dopravována do zařízení sociálních služeb a součástí služby není ubytování; terénní služby, které jsou osobě poskytovány v jejím přirozeném sociálním prostředí.

Plánování sociálních služeb pro generaci 50 plus

Osoby, které se pohybují ve věkové kategorii nad 50 let, mohou být uživateli sociálních služeb anebo služby využívají pro své rodinné příslušníky z důvodu, že jsou ve věku, kdy je potřebné, aby pečovali o své rodiče. Nejčastěji využívanými sociálními službami u generace 50 plus jsou sociální poradenství, osobní asistence, pečovatelská služba, odlehčovací služby, centra denních služeb, domovy pro seniory, krizová pomoc, azylové domy, noclehárny, sociálně aktivizační služby pro seniory a osoby se zdravotním postižením. Vzhledem k faktu, že se počet osob v této věkové kategorii zvyšuje v souvislosti s demografickým vývojem české společnosti, tak právě plánování sociálních služeb pro tuto cílovou skupinu bude významnou aktivitou obce, města anebo kraje.

Proces plánování sociálních služeb vychází z metodiky Ministerstva práce a sociálních věcí ČR, která se opírá o dva základní kroky – sociální analýzu území a SWOT analýzu a stanovení priorit na daném území. Popis aktuální sociální situace tvoří vlastní obsah analytické části plánu sociálních služeb a je základem pro prognózu sociálních služeb na daném území. Data získaná ze sociální analýzy jsou využita při realizaci SWOT analýzy jednotlivými pracovními skupinami, dále při definování rozvoje systému sociálních služeb a při stanovení priorit, opatření a konkrétních úkolů v této oblasti. Sociální analýzou území se rozumí komplexní pohled vycházející:

- ze sociodemografické analýzy,
- z monitoringu sociálních služeb a jejich poskytovatelů,
- ze zjišťování potřeb a názorů poskytovatelů sociálních služeb,
- z analýzy potřeb a přání uživatelů sociálních služeb (např. generace 50 plus),

- ze zjišťování potřeb a názorů zadavatelů sociálních služeb (obce, města, kraje),
- ze zjišťování názorů občanů daného území.

Zpracování SWOT analýzy a stanovených priorit vychází z dat získaných sociální analýzou území včetně dat získaných od poskytovatelů, zadavatelů, uživatelů a občanů a je souhrnným výstižným popisem situace dané oblasti v současné době na území, pro které se plán sociálních služeb realizuje. Při zpracování údajů do SWOT analýzy je vhodné se soustředit zejména na údaje týkající se počtu lidí z cílové skupiny, trendy (nárůst/pokles/stabilní stav) počtu lidí z cílových skupin, pro které je plán připravován, sociální služby, které existují v současné době pro sledovanou cílovou skupinu (např. generaci 50 plus, děti a mládež, seniory atd.). Dále na potřeby, jaké mají lidé z cílové skupiny, a na překážky a problémy, se kterými se lidé z cílové skupiny potýkají. SWOT analýza popisuje skutečný stav, potřebné změny, případná rizika a nastiňuje kroky nezbytné pro přeměnu slabých stránek na silné a eliminaci rizik. Popis současného stavu se skládá z popisu vnitřního stavu (popis silné a slabé stránky dané oblasti) a z popisu vnějších okolností (vnějšího prostředí), které v současné době ovlivňují systém sociálních služeb pro danou oblast na daném území (popis příležitostí a hrozeb – rizik).

Výstupy ze SWOT analýzy slouží jako jeden z podkladů pro stanovení priorit pro danou oblast. Priority vymezují oblasti, témata a problémy, kterými je nutné se zabývat v plánovacím procesu a které budou zaneseny v plánu sociálních služeb. Stanovují základní směry, které se naplňují opatřeními a aktivitami. Důležité je se soustředit maximálně na 5 prioritních oblastí. Pokud by bylo priorit stanoveno větší množství, stávají se nepřehlednými a v rámci realizace neuskutečnitelnými. Stanovené priority a jednotlivá opatření a aktivity by měly být doplněny o návrh jejich finančního krytí.

ZÁVĚR

Proces plánování sociálních služeb je zaměřen na dvě úrovně – střednědobý plán rozvoje sociálních služeb pro plánování těchto služeb na

území kraje a rozvojový plán sociálních služeb pro plánování sociálních služeb na území obce anebo města. Existují vazby mezi plány na jednotlivých úrovních a je naprosto nezbytné zajistit, aby na všech úrovních bylo postupováno při plánování sociálních služeb podle jednotné metodiky. Bude tak zajištěna nejen možnost komparace dat o sociálních službách mezi jednotlivými úrovněmi, tzn. možnost vzájemného porovnání rozvojových plánů sociálních služeb obcí a střednědobých plánů rozvoje sociálních služeb krajů, ale také se tím eliminuje např. vícečetné vyplňování dotazníků ze strany poskytovatelů, zadavatelů a uživatelů sociálních služeb. Střednědobé plány rozvoje sociálních služeb kraje by měly vycházet z rozvojových plánů sociálních služeb obcí anebo měst, k tomu je ale potřebná jednotná metodika včetně rozdělení cílových skupin, oblastí, použití shodného nástroje terénního sběru dat atd. Důležitým aspektem při realizaci plánů sociálních služeb je také fakt, kdo plán realizuje, zda samotná obec, město, kraj, anebo je realizace plánu sociálních služeb přenechána organizaci, která se touto činností zabývá, respektive organizace referuje, že se touto činností zabývá. Druhá možnost realizace plánu sociálních služeb přináší rizika týkající se neodborného zpracování ze strany organizace, která plán zpracovala. Ne vždy se v praxi podaří obci anebo kraji zajistit organizaci, která je vhodná, a pak může nastat situace, že je vynaloženo nemalé množství finančních prostředků na realizaci plánu sociálních služeb, jehož implementace je na vybraném území nemožná.

LITERATURA

- Kozlová, L.: *Sociální služby*. Praha: Triton, 2005.
- Metodiky pro plánování sociálních služeb*. [online]. Dostupné z: http://www.kpss.cz/index.php?art=publish&art_id=2&article=111
- Odstraňování překážek při zapojování účastníků do plánování sociálních služeb*. [online]. Dostupné z: http://www.kpss.cz/index.php?art=publish&art_id=2&article=111
- Postup od vize k plánu rozvoje sociálních služeb*. [online]. Dostupné z: http://www.kpss.cz/index.php?art=publish&art_id=2&article=111
- Průša, L.: *Ekonomie sociálních služeb*. Praha: ASPI, 2003.
- Průvodce procesem komunitního plánování sociálních služeb. Praha: MPSV ČR, 2004.
- Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, v platném znění.

Lucie Kozlová a Petr Pták
lkozlova@zsf.jcu.cz